

5. Бубер М. Два образа веры. – М. : Республика, 1995.
6. Каган М. С. Введение в историю мировой культуры.– М., 2003. Кн. 1.
7. Каранфилова Е.В.Диалогизм в контексте изучения современной системы образования // Перспективы. – 2013. -3(57). – С. 45-49.
8. Лосский. Н. О. История русской философии. – М. :Советский писатель, 1991. – 480 с.
9. Матюхина Е. Н. Культура как основа коммуникации //LanguageandLiterature. – Вып.20. – 2004.
10. GöpfertH. Ausländerfeindlichkeitdurch Unterricht. Konzeptionen und Alternativen für Geschichte, Sozialkundeund Religion. – Dusseldorf, 1985.
11. Hohmann M., Reich, H-H. Ein Europa für Mehrheitenund Minderheiten.Diskussionen um interkulturelle Erziehung.Münster u. – New York, 1989.
12. Kruger-Potratz M. Interkulturelle Pädagogik.Studienbrief der Fernuniversität Hagen, 1994.
13. Schmidt U. Interkulturelle Kommunikation undinterkulturelles Lernen. In: Jahrbuch «Pädagogik: Dritte Welt».Kulturelle Identität und Universalität. – Frankfurt a.M, 1987.
14. Thomas H. Interkulturelles Lernen im Schüleraustausch.– Saarbrücken u. Fort Lauderdale. – Berlin, 1988.

Надибська Оксана Ярославівна – доктор філософських наук, професор, завідувач кафедри філософії та соціально-гуманітарних дисциплін Одеського державного університету внутрішніх справ

Афанасьєва Катерина Миколаївна – аспірантка заочної форми навчання Одеського державного університету внутрішніх справ, головний економіст департаменту фінансів Одеської державної адміністрації

УДК 1.000.165.6/.8(081)

ФЕНОМЕН СТАЛОГО ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ ЯК СОЦІАЛЬНИЙ ПРІОРИТЕТ

***Анотація.** В статті йдеться про так звану концепцію сталого розвитку, що стає популярною й обговорюваною на рівні сучасного українського політичного дискурсу. Тут цивілізаційні розбіжності постають тлом, на якому потрібно знаходити спільну мову для вирішення життєво важливих питань.*

Доведено, що саме концепція сталого розвитку відкриває нові межі визначення цивілізації. Концепція сталого розвитку ґрунтується на задоволенні інтересів нині живучих людей, але це задоволення має бути відповідальним у перспективному плані. Обґрунтовано, що людство повинно відмовитись від наддивидких темпів розвитку в тому разі, коли вони можуть становити загрозу для безпеки планети в цілому.

Ключові слова: сталий розвиток, економічне зростання, лібералізація, національні стратегії, економіка знань, інновації.

ФЕНОМЕН УСТОЙЧИВОГО ЭКОНОМИЧЕСКОГО РАЗВИТИЯ КАК СОЦИАЛЬНЫЙ ПРИОРИТЕТ

Анотация. В статье говорится об концепции устойчивого развития, которая становится популярной и обсуждаемой на уровне современного украинского политического дискурса. Здесь цивилизационные различия возникают на фоне того, что необходимо находить общий язык для решения жизненно важных вопросов.

Доказано, что именно концепция устойчивого развития открывает новые границы определения цивилизации. Концепция устойчивого развития основывается на удовлетворении интересов ныне живущих людей, но это удовольствие должно быть ответственным в перспективном плане. Обосновано, что человечество должно отказаться от сверхбыстрых темпов развития в том случае, когда они могут представлять угрозу для безопасности планеты в целом.

Ключевые слова: устойчивое развитие, экономический рост, либерализация, национальные стратегии, экономика знаний, инновации.

PHENOMENON OF SUSTAINABLE ECONOMIC DEVELOPMENT AS A SOCIAL PRIORITY

Summary: The article deals with the so-called concept of sustainable development, which is becoming popular and being discussed at the level of contemporary ukrainian political discourse. Civilization differences arise here against the background, which is critical to find a common language for solving vital issues. It is proved that the very concept of sustainable development opens new boundaries for the definition of civilization. The concept of sustainable development is based on gratification the interests of recent people, but this satisfaction should be responsible in the long-range term. It is substantiated that humanity must abandon super-fast pace of development in the case where they can constitute a menace to the security of the planet as a whole.

Key words: sustainable development, economic growth, liberalization, national strategies, economy of knowledge, innovations.

Постановка проблеми. На рівні як масової свідомості, так і політичного дискурсу в останні роки формується новий напрямок думки, що вписується у світові тенденції трансформації державної політики, але при цьому набуває власного українського забарвлення.

Йдеться про так звану концепцію сталого розвитку, що стає популярною й обговорюваною на рівні сучасного українського політичного дискурсу. Тут цивілізаційні розбіжності постають тлом, на якому потрібно знаходити спільну мову для вирішення життєво важливих питань. Нагальність проблеми виживання загострює розуміння розбіжностей і неможливості сподіватись на природний шлях пошуку спільної мови. Пошук такої мови постає необхідним, зокрема, у контексті нещодавно зазначеної проблеми сталого розвитку.

Саме концепція сталого розвитку відкриває нові межі визначення цивілізації. Не тільки спільність етнічного чи релігійного визначення постає сьогодні ознакою цивілізації, а й готовність втілювати в життя певний паттерн поведінки людської спільноти у світі.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Теоретичні та прикладні аспекти розробки і реалізації стратегії сталого соціально-економічного розвитку досліджено у наукових працях учених економістів, юристів, соціологів, зокрема Германа Дейлі, О. М. Алімова, Г. О. Бардиша, Б. В. Буркинського, Б. М. Данилишина, І. О. Драгана, А. С. Гальчинського, В. М. Геєця, З. В. Герасимчук, С. І. Дорогунцова, М. І. Долішнього, В. І. Захарченка, Т. М. Качали, В. І. Куценко, А. С. Лисецького, А. Г. Мазура, І. Р. Михасюка, Р. А. Фатхутдінова, М. І. Фащевського, Л. Г. Чернюк, Ю. П. Шарова та ін.

Метою даної статті є дослідження стратегічних пріоритетів нарощення соціально-економічного потенціалу сталого розвитку в умовах глобалізації.

Виклад основного матеріалу. Розглянемо основні концепти стратегії сталого розвитку. Поняття «сталий розвиток» виникло у 80-х рр. минулого століття в діяльності комісії Організації Об'єднаних Націй, покликаної поєднати в єдину систему розвиток і екологію. У заключному документі комісії під назвою «Наше спільне майбутнє» сталий розвиток було визначено «як тривалий неперервний розвиток, що забезпечує потреби людей, які проживають нині, без шкоди забезпеченню потреб майбутніх поколінь» [7].

Поняття сталого розвитку (англ. Sustainable development) було введено Германом Дейлі, колишнім економістом Світового банку, у його монографії «По за зростанням: економічна теорія сталого розвитку» («Beyond Growth. The Economics of Sustainable Development») [12, 115] Згідно із визначенням Комісії ООН зі сталого розвитку, його мета – задовольняти потреби сучасного суспільства, не ставлячи під загрозу здатність майбутніх поколінь задовольняти свої потреби. Теорія сталого розвитку є альтернативою парадигмі економічного зростання, яка ігнорує екологічну небезпеку від розвитку за екстенсивною моделлю. Розширене тлумачення поняття сталого розвитку – всебічно збалансований розвиток.

Спираючись на визначення Комісії ООН та науковий аналіз, Герман Дейлі логічно тлумачить термін «сталий розвиток» як визначення гармонійного, збалансованого, безконфліктного прогресу всієї земної цивілізації, груп країн (регіонів, субрегіонів), а також окремо взятих країн нашої планети за науково обґрунтованими планами (методами системного підходу), коли у процесі неухильного інноваційного інтенсивного (а не екстенсивного) економічного розвитку країн одночасно позитивно вирішується комплекс питань щодо збереження довкілля, ліквідації експлуатації, бідності й дискримінації як кожної окремо взятої людини, так і цілих народів чи груп населення, також за етнічними, расовими чи статевими ознаками.

Поняття «сталий розвиток» містить дві ключові концепції: концепцію потреб, зокрема, невід'ємних потреб найбіднішої частини світу, котрим слід надати пріоритетного характеру, та ідею накладання державних обмежень на технологічні й соціальні організації, що забезпечують потенціал довкілля для нинішнього та майбутніх поколінь [4, 363]. Сталий розвиток розглядається як тривалі позитивні економічні зміни (основа задоволення людських потреб), які ґрунтуються на певних умовах і нормативах (індикаторах). У вузькому (економічному) значенні сталий розвиток означає створення суспільних благ для багатьох поколінь. Потребують конкретизації також часові та просторові параметри сталого економічного розвитку.

У підходах до визначення суті сталого розвитку спочатку домінував екологічний аспект. Початково цей термін застосовувався в лісовому господарстві, де протягом останніх 200 років розвитку цієї галузі домагаються того, щоб вирубування лісів не перевищувало темпів їхнього приросту, що й відображає зміст сталого розвитку лісових масивів [3, 12-13].

Нині ж сталий розвиток позначає, поряд з екологічними, широке коло економічних і соціальних питань у їх взаємозв'язку та взаємодії. Складним є питання про наявність реальних можливостей для здійснення сталого розвитку, що не в останню чергу пов'язано з історичними та майбутніми ризиками. Суто економічні передумови такого розвитку визначаються трьома основними показниками: наявністю реального капіталу в широкому значенні, кількістю працівників, зайнятих у виробництві, та характером їхньої продуктивності, інституціональними можливостями.

Провідну роль в економічному розвитку відіграють штучний реальний та людський капітал. Створений людський реальний капітал втілюється в товарах тривалого використання (машинне обладнання, інфраструктура). Зрештою, штучний капітал є складовою загальноекономічного обігу.

Людський капітал прямо залежить від поповнення знань і наявності освітніх інвестицій. Третій компонент реального капіталу – природний реальний капітал – проявляється в економіці навколишнього середовища, що зумовлює залежність суспільних благ не лише від штучного реального капіталу та людської продуктивності, а й від стану природи [1, 124]. Отже, природа посідає місце спонтанної виробничої системи, котра або підвищує продуктивність штучних виробничих систем, або ж здатна прямо постачати споживчі товари.

Зазначена концепція була створена на Заході як відповідь на: процес глобалізації, коли державами правлять великі корпорації, а не законно обраний уряд; постійне зростання безробіття у високорозвинених країнах; зниження коефіцієнта народжуваності в економічно розвинених країнах Заходу та його підвищення в країнах Азії та Африки; загрозу глобальних катастроф, які ведуть до знищення зовнішнього середовища; загальну зміну ціннісних орієнтирів населення Землі.

Отож ця теорія має загальний характер, її мета не просто вирішити певні економічні проблеми, а змінити світосприйняття населення всієї планети, особливо владних осіб, запобігти руйнуванню світу.

Зазначимо основні поняття, які характеризують парадигму сталого розвитку. По-перше, це корпоративне громадянство, що передбачає розвиток у кожного робітника організації почуття глибокої причетності до бізнесу, гартування командного духу та сприйняття компанії як сім'ї. По-друге, соціальна відповідальність передбачає створення позитивного іміджу компанії не тільки на ринку, завдяки якійсій продукції, а й у суспільстві загалом. Тож для того, щоби бізнесова діяльність була успішною й надалі, необхідно стати частиною громадянського суспільства, створюючи міцні зв'язки між керівництвом компанії та її акціонерами, споживачами, партнерами, засобами масової інформації, державними структурами і громадянськими організаціями. По-третє, екологічна ефективність говорить сама за себе: особливу увагу у процесі діяльності потрібно приділяти охороні довкілля [2, 20-21].

Досить тривалий час поняття «сталий розвиток» мало лише концептуальний характер, жодного практичного застосування.

Формування та реалізація стратегії економічного зростання будь-якого суспільства здійснюється в умовах ринку, де основну роль відіграють відносини в секторі купівлі–продажу товарів. При розробці стратегій в умовах ринку необхідно дотримуватися його законів, використовувати притаманні йому механізми, інструменти та методи.

Варто зауважити, що нині, в науковій літературі, точиться дискусія про моделі економічного зростання. Донедавна основними альтернативами були неокейнсіанські (приміром, широко відомі одно–факторні моделі Харрода та Домара, що спиратися на величину інвестицій і моделі стимулювання агрегатного попиту) та неокласичні моделі, в яких зростання економіки визначається використанням чинників виробництва, насамперед, капіталу та праці. Відома монетаристська позиція М. Фідмана полягає у наданні важливого значення пропозиції грошей і величині грошового мультиплікатора в економіці. Згідно з нею, економічні кризи часто спричиняються різким скороченням обсягу грошової маси, тому зростання економіки має супроводжуватися відповідним зростанням пропозиції грошей.

Глобалізація, як засвідчує аналіз, не до кінця виправдала надії на економічне зростання, збільшення зайнятості, підвищення заробітної платні та добробуту, про що заявляли прихильники вільної торгівлі й вільних фінансових потоків. В умовах повільного зростання світової економіки перевагами глобалізації змогли скористатися далеко не всі держави та не всі регіони в межах певної країни світу. Нерівність між багатими та бідними зросла; збільшились і масштаби злиднів у країнах третього світу. Середні показники ВВП на душу населення в розвинених країнах у 17 разів перевищили показники країн, які розвиваються на початку 1990 р., а в 2000 р. це співвідношення становило 20:1 [11, 319-320].

Звідси випливає необхідність переглянути стратегію сталого економічного розвитку як на міжнародному, так і на національному рівнях.

На міжнародному рівні несприятливі зовнішні чинники, що є результатом діяльності міжнародних фінансових і торговельних систем (нестабільність надходжень приватного капіталу та ціни на товари), зумовлюють економічні кризи в країнах, які розвиваються. Ці кризи провокують економічну нестабільність, перешкоджають економічному зростанню та поглиблюють злидні.

На національному рівні результати ліберальних економічних реформ мали неоднозначний характер: економічне зростання було сповільненим, а приватизація, лібералізація та залучення прямих іноземних інвестицій зумовили концентрацію у сфері промисловості.

Ідею універсальної політики у сфері розвитку було відкинуто, а розробка відповідних національних стратегій базувалася на політиці різноманіття. Це означає, що держава відіграє роль лідера в процесі створення умов і політики, що сприяє залученню приватних інвестицій та економічному зростанню.

Зростання темпів розвитку торгівлі на тлі сповільнення економічного зростання, зумовлює необхідність перегляду національних стратегій розвитку.

Сталий розвиток вимагає формування сприятливого підприємницького клімату та ресурсів для вирішення соціально-економічних проблем країн світу. З огляду на це, необхідно підвищити відповідність національних і міжнародних інституцій щодо питань торгівлі та розвитку, а також забезпечити фінансову, грошово-кредитну й політичну координацію на світовому рівні, щоб створити умови ефективної реалізації національних стратегій [10, 10-11].

Досвід розвинених країн ефективно використовується при розробці власних національних стратегій. Зокрема, збільшення інвестицій може зумовити ефективні зміни в економічній структурі – від сировинного сектора до виробництва й послуг, пов'язаних з постійним підвищенням продуктивності. Збільшення інвестицій не може забезпечуватися лише дією ринкових механізмів і прямих іноземних інвестицій. У цьому процесі активну роль відведено державі. Водночас регіональні стратегії в галузі торгівлі та фінансів і удосконалення регіональної інфраструктури можуть сприяти зростанню та формуванню містких ринків, ліквідуючи залежність від традиційних.

Стратегія сталого економічного зростання базується на розвиненій ринковій економіці, активній ролі держави та залученні значних іноземних інвестицій. В її основу покладено наступні принципи: обмежено втручання держави в економіку при її активній ролі; влада в центрі та на місцях повинна припинити всі види втручання в економіку, при цьому активно працювати в напрямі завершення розбудови конкурентних ринків і надійних механізмів антимонопольного регулювання, підтримки фіскальної та монетарної політики, розвитку мережі соціального захисту, забезпечення розвитку ринкової інфраструктури та ін.; у сферах, де ринкові механізми не розвинені й не працюють, необхідне втручання держави для розвитку ринку та створення ринкового простору; необхідно підвищити ефективність і якість державного управління, допомагати, стимулювати й доповнювати активність приватного сектора та національного капіталу, щоб відповідати вимогам нової міжнародної економічної парадигми; держава має стати гарантом економічної свободи й вільної економіки, встановити ринкові правила та забезпечити їх дотримання в країні [10, 15].

Постіндустріальне суспільство вимагає нових підходів до розробки стратегій сталого економічного зростання та стратегій майбутнього економічного розвитку.

Наприкінці 90-х рр. минулого століття з'явилися нові розробки, в яких розглянуто нові можливості прискореного зростання. Основні положення нової стратегії зростання були викладені в офіційному виданні ОЕСР «Майбутнє глобальної економіки: назустріч довготривалому буму». Під «довготривалим бумом» слід розуміти прискорене зростання

світової економіки (глобального ВВП) загальним темпом у 4 % (нині темпи приросту глобального ВВП становлять 2 %), що перевищує середні темпи попередніх двох десятиліть. Найбільше уваги приділяється промислово розвиненим країнам Північної Америки, Західної Європи, Японії, а також Австралії та Новій Зеландії [6, 53].

Так, науковець Н. Кондратьєв зазначав, що між науково–технічними інноваціями, з одного боку, та соціальними структурами, організаційними моделями, з другого, часто виникають суперечності, що здатні загальмувати зростання економіки. Викликає сумніви той факт, що соціально–організаційні форми, які сформувались у ХХ ст., будуть достатніми для ХХІ ст. Тож для реалізації значного потенціалу інновацій в інформаційних технологіях, генній інженерії, нових матеріалах потрібні подальше вдосконалення структури приватних фірм, ефективні механізми подолання середньострокових циклічних коливань, більша відкритість міжнародної торгівлі та міжнародних потоків капіталу, глобалізація зовнішньоекономічних зв'язків, збільшення ресурсів, які інвестуються в «економіку знань». Усе це має покласти початок швидкому зростанню в перші два десятиліття ХХІ ст.

Можливі три варіанти реалізації стратегії «довготривалого буму» збереження економічного лідерства США; конвергенція темпів розвинених країн і країн, які розвиваються; концентрація інновацій в конкретних, пов'язаних між собою, географічних центрах («кластерах»), що розпорошені по всьому світу [6, 218].

Характерно, що в усіх варіантах зроблено акцент на збереженні нинішньої неоліберальної політики й інтенсивної глобалізації там, де вона тепер проводиться, і на інтенсивний перехід до неї в регіонах, де вона лише зароджується. При цьому роль держави буде послідовно обмежуватись, а роль приватного сектора та ринкових механізмів, навпаки, – зростати. Так на практиці розглядається «золота середина» між державою та ринком, що вважається оптимальною політикою, котра буде стимулювати економічне зростання.

Отже, сталий розвиток – це керований розвиток. Основою його керованості є системний підхід і сучасні інформаційні технології, які дозволяють дуже швидко моделювати різні варіанти напрямків розвитку, з високою точністю прогнозувати їх результати й вибрати найбільш оптимальний [12, 39].

Парадигма сталого розвитку включає в себе вимоги до захисту довкілля, соціальної справедливості й відсутності расової й національної дискримінації. У країнах, де на державному рівні зазначені вимоги ігноруються, у поняття сталого розвитку намагаються вкласти «зручний» зміст, вихолощуючи справжній.

Так, зокрема, в Україні термін «сталий розвиток» здебільшого вживається вченими для позначення лише неухильного зростання економічних показників країни, її регіонів, міст, сіл і окремих галузей економіки. Інколи до цього додають здійснення безсистемних заходів щодо збереження довкілля й поліпшення санітарних умов проживання й праці людей. Таке тлумачення терміна піддане критичному осмисленню Германом Дейлі.

Концепція сталого розвитку демонструє зміщення ціннісних пріоритетів у бік визнання відповідальності народів та країн за майбутнє всього людства. Ми покликані ствердити як першорядний пріоритет інтересів майбутніх поколінь перед ситуативним задоволенням потреб сьогодення. Це твердження ніяким чином не означає повернення до абсолютизованої впевненості епохи Просвітництва в тому, що ми живемо винятково заради щастя майбутніх поколінь і просто створюємо умови для успішного просування прогресу.

Концепція сталого розвитку ґрунтується на задоволенні інтересів нині живучих людей, але це задоволення має бути відповідальним у перспективному плані. Ми повинні відмовитись від надшвидких темпів розвитку в тому разі, коли вони можуть становити загрозу для безпеки планети в цілому.

Висновки. Підсумовуючи зазначимо, що концепція сталого розвитку передбачає як

першорядну світоглядно–буттєву домінанту захист природного середовища. Відтак, необхідно погодити соціально–буттєвий стан життя тих, хто користується надмірними засобами (грошовими й матеріальними), з екологічними можливостями планети. Зокрема, це стосується використання всіх видів використання енергії. Необхідно задовольнити елементарні потреби всіх людей і всім надати можливість реалізувати свої надії на благополучне життя [5, 110].

Одна з головних причин виникнення екологічних і інших катастроф –зубожіння, злиденність багатьох верств населення Землі. На жаль, ці катастрофи стали у світі звичайним явищем. Розміри й темпи росту населення повинні бути погоджені з виробничим потенціалом глобальної екосистеми Землі, що змінюється. Але – найголовніше – світовій спільноті слід пригадати й актуалізувати в практичному багатомірному сенсі євангельську істину, яка свідчить про те, що любов до Бога починається з любові до ближнього. Без актуалізації цієї істини годі й сподіватися на гармонійний розвиток особистості, громади, світового соціуму загалом.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Бардиш Г.О. Трансформація економіки України в напрямку соціальної спрямованості: Монографія. – К.: «Хай–Тек Прес», 2009. – 584 с.
2. Буркинський Б. В. Глобалізація економіки та національна екологічна доктрина / Б. В. Буркинський, Т. Г. Галушкіна // Економіст. – 2002. – № 9. – С. 20–23.
3. Демешок О. О. Формування системи управління розвитком стратегічного потенціалу промисловості у чотиривимірному просторі: реалізація дії її функціоналів / О. О. Демешок, В. В. Микитенко // Інвестиції: практика та досвід: наукове фахове видання. – К. : Чорноморський держаний університет ім. Петра Могили МОН України, 2013. – № 1. – С. 12–19.
4. Економічний енциклопедичний словник: у 2–х т. / [С. В. Мочерний, Я. С. Ларіна, О. А. Устенко, С. І. Юрій]; за ред. С. В. Мочерного. – Л. : Світ, 2006. – Т. 2. – 574 с.
5. Лицур І. М. Детермінанти соціально–економічного розвитку підприємств : [монографія] / І. М. Лицур; за наук. ред. д–ра. екон. наук., проф. Є. В. Мішеніна. – Х. : Діса Плюс, 2013. – 444 с.
6. Мировая экономика : Учебник/ Под. ред. А. С. Булатова. – М. : Юрист, 2000. – 734 с.
7. ООН і проблеми сталого розвитку [Електронний ресурс] Режим доступу до ресурсу: pid.atwebsites.com/oon-problemyi-ustoychivogo.html – Назва з екрану.
8. Про розроблення прогнозних і програмних документів економічного і соціального розвитку та складання проекту державного бюджету [Електронний ресурс] : Постанова Кабінету Міністрів України від 26 квітня 2003 р. № 621 – Електрон. дан. (1 файл). – Режим доступу : http://www.oda.te.gov.ua/data/upload/publication/main/ua/39678/postanova_621.pdf
9. Про стратегію сталого розвитку «Україна – 2020» [Електронний ресурс]: указ Президента України від 12.01.2015 № 5/2015 – Електрон. дан. (1 файл). – Режим доступу : zakonO.rada.gov.ua – Назва з екрана.
10. Стратегия экономического роста на пороге XXI века [Електронний ресурс]: Режим доступу: <http://svoboda.ru/library/glas3/> – Назва з екрана.
11. Стратегія економічного розвитку і умовах глобалізації / За ред. Д. Г. Лук'яненко. – К. : КНЕЦ, 2001. – 538 с.
12. Daly H. E. Beyond Growth : the Economics of Sustainable Development [Text] / H. E. Daly. – Boston : Beacon Press, 1996. – 253 p.